

تحلیل نگاره‌های معمارانه در
اسکناس‌های دوره جمهوری
اسلامی ایران / ۱۲۹-۱۴۳

نمونه‌هایی از اسکناس‌های چاپ
شده دوره جمهوری اسلامی ایران،
مأخذ: www.IranantiQ.com

تحلیل نگاره‌های معمارانه در اسکناس‌های دوره جمهوری اسلامی ایران

سحر طوفان*

تاریخ دریافت: ۹۹/۴/۲۲

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۰/۱

صفحه ۱۲۹ تا ۱۴۳

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

معماری از قدیمی‌ترین هنرهای ایرانی محسوب می‌شود و جایگاه ویژه‌ای در تاریخ و مطالعات هنر دارد. آثار معماری باستانی ایران و ابنیه سنتی و اسلامی بخش عمده‌ای از گنجینه‌ی ارزشمند فرهنگ و هنر جهان را دربرمی‌گیرد. اماکن معماری همواره از جمله نقوش چشم‌نواز در طراحی پول ایرانی بوده و نقش هویت‌محور در تعریف اسکناس‌های ایرانی را داشته است. اصلی‌ترین هدف مقاله تدقیق و تحقیق بر روی نگاره‌های معماری عرضه شده از طریق اسکناس‌های ایرانی است. مقاله به دنبال یافتن پاسخ سؤالات ذیل است: ۱- بیان تصویری چگونه می‌تواند در طراحی اسکناس یک کشور برای نمایش مفاهیم و معیارهای ارزشی نقش داشته باشد؟ ۲- نگاره‌های معمارانه در تعریف اسکناس یک کشور چگونه می‌تواند در تبادلات فرهنگی موثر باشد؟ روش تحقیق اتخاذ شده در این پژوهش روش تحقیق تحلیلی محتواست. ابزار گردآوری اطلاعات در این مقاله کتابخانه‌ای است. تصاویر، مستندات و اطلاعات مرتبط با نوشتار از طریق کتب، مقالات و سایت‌های اینترنتی و آرشیوهای مربوطه جمع‌آوری شده‌اند. جامعه آماری شامل اسکناس‌های چاپ شده بعد از انقلاب در کشور ایران و روش نمونه‌گیری غیرتصادفی و به شکل نمونه‌گیری هدفمند بوده که با مطالعه روی تک‌تک نمونه‌ها به توصیف، تشریح و تحلیل آنها پرداخته شده است. نتایج حاصل از تحقیق گویای ارتباط عمیق اعتقادات دینی و سیاستگذاری کلان حکومت در انتخاب تصاویر معماری‌های باستانی، سنتی و معاصر ایران در ترکیب بندی ساختمان اسکناس ایرانی است. بیشترین نگاره‌های مورد استفاده، مربوط به آرایه‌های معماری اسلامی و تصویر معماری حرم رضوی است. مهم‌ترین نتیجه این مقاله نمایش تفکر متعالی ایرانیان در قالب خلق آثار فاخر معماری، کاربرد اجزای نمادین معماری ایرانی و تأکید بر آرایه‌ها و موتیف‌های معمارانه در تنظیم و طراحی اسکناس‌های دوره انقلاب اسلامی ایران بوده و با استفاده از نگاره‌های مورد استفاده در اسکناس‌ها بر تعمیم و گسترش همان اندیشه‌ی عالی در جهان تلاش می‌کند.

کلیدواژه‌ها

نگاره‌های معمارانه، چاپ اسکناس، انقلاب اسلامی، هویت ایرانی

مقدمه

و مدون در رابطه با عوامل موثر بر تصمیم‌گیری هنرمندان در رابطه با انتخاب تصاویر جهت طراحی اسکناس‌ها در دوران معاصر، چه از منظر هنری و چه از منظر سیاستگذاری‌های کلان بانکی در خصوص چاپ اسکناس، از ضرورت و اهمیت تحقیق اصلی پرداختن به موضوع پژوهش حاضر است.

در این پژوهش بعد از معرفی اسکناس‌های چاپ شده ایرانی بعد از انقلاب، با استراتژی تحلیل محتوا به بازخوانی نگاره‌های رو و پشت اسکناس‌ها پرداخته شد. سپس نمونه‌های منقش به نمادهای معمارانه انتخاب شده و نمود این نقوش در دسته‌های تصویر حجم معماری، تصویر اجزای معماری و تصویر موتیف‌های معمارانه مورد بررسی قرار گرفته، تحلیل‌های آماری و محتوایی در هر گروه انجام پذیرفت و نتیجه نهایی از طریق یافته‌های به دست آمده، از تحلیل‌ها در قیاس با فرضیات اولیه تبیین شد.

روش تحقیق

روش تحقیق اتخاذ شده در این پژوهش، روش تحلیل محتواست. تحلیل محتوا از روش‌های اسنادی است که به بررسی نظام‌مند، عینی، کمی و تعمیم‌پذیر پیام‌های ارتباطی می‌پردازد. اساس تحلیل محتوا، مقوله‌بندی پیام‌های یک سند است. زمانی که از تحلیل محتوا به عنوان روش تحقیق نام برده می‌شود، تحلیل محتوای کمی مورد نظر است، با این حال امروزه از تحلیل محتوای کیفی نیز در روش‌های پژوهش اسنادی استفاده می‌شود و به گونه‌ای تحلیل محتوای مضمونی است. در تحلیل محتوای کیفی با کدگذاری باز، محوری و زمینه‌ای، مقولات محتوایی موجود در پیام‌های بصری شناسایی و استخراج می‌شود. این پژوهش با استفاده از روش تحقیق تحلیل محتوا به بررسی نگاره‌های معمارانه رو و پشت اسکناس‌های چاپ شده بعد از انقلاب در ایران انجام گرفته است.

شیوه گردآوری اطلاعات در این مقاله کتابخانه‌ای است. تصاویر، مستندات و اطلاعات مرتبط با نوشتار از طریق کتب، مقالات و سایت‌های اینترنتی و آرشیوهای مربوطه جمع‌آوری شده‌اند. جامعه آماری شامل تمام اسکناس‌های تولید شده در نظام بانکداری ایران بعد از انقلاب اسلامی، در بازه زمانی سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۹ هجری شمسی است. روش نمونه‌گیری به صورت غیرتصادفی و به شکل نمونه‌گیری هدفمند تعریف شده است. در این مقاله از مجموع اسکناس‌های چاپ شده از بعد از انقلاب تاکنون، تعداد ۲۴ اسکناس که محتوای نگاره‌های معماری بوده‌اند، مورد بررسی قرار گرفته‌اند. لازم به توضیح است که پنج مورد از اسکناس‌های سورشارژ^۲ شده دوره پهلوی که در سال‌های ۱۳۵۸ و

پول واسطه مبادله، واحد ارزش و ذخیره ارزش است. در طول اعصار اسکناس از ابزارهای مهم مبادلاتی بوده و نقش مهمی در انتقال ارزش فرهنگی و اقتصادی ایفا می‌کنند. تصاویر روی اسکناس‌ها، اسناد و مدارک ارزشمندی برای شناخت ملت‌ها از طریق مطالعات تاریخی سیاسی اجتماعی هستند، چراکه تصویر همواره سریع‌ترین راه برقراری ارتباط بین انسان‌ها بوده و می‌تواند دنیایی از اطلاعات و مفاهیم را فارغ از زبان منتقل کند. در این میان هنر بیان تصویری و نماد و نشانه‌شناسی جایگاه ویژه‌ای در طراحی ساختمان اسکناس هر کشور پیدا می‌کند. معماری اسلامی ایران نقش بسیار ارزنده‌ای در تعریف هویت فرهنگی ایرانی در جهان دارد. جلوه‌گری آثار معماری در تصویرسازی اسکناس‌ها و جایگاه هنر معماری در بین هنرهای تجسمی از مباحث اصلی و ضروری پرداختن به موضوع پژوهش حاضر است.

اسکناس‌های جمهوری اسلامی ایران بین سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۹۸ با توجه به تفاوت دوره‌های چاپ، تنوع ساختاری قابل توجهی داشته ولی نگاره‌های معمارانه از جمله عناصر تداومی در ترکیب بندی تصویری این اسکناس‌ها هستند. یکی از محدودیت‌های این پژوهش عدم تجدید چاپ اسکناس‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۸ است بنابراین برای جبران و مدیریت مطالعه از مستندات تصویری آرشیوی استفاده شد. مطالعات پیشین مربوط به موضوع تحقیق در قالب مقالات علمی پژوهشی و نوشتارهای عمومی از مناظر مختلفی همچون سیاست و صنعت چاپ حائز اهمیت بوده و چند تارنمای ایرانی به صورت بسیار محدود و گذرا به معرفی تصویری اسکناس‌ها مبادرت ورزیده‌اند.

دو هدف در این پژوهش مدنظر قرار گرفته است:

- ۱- تدقیق روی نگاره‌های معمارانه در اسکناس‌های ایرانی چاپ شده بعد از انقلاب
- ۲- تبیین دلایل استفاده از آثار معماری جهت چاپ اسکناس‌ها

در راستای اهداف مطرح شده، مقاله در پی یافتن پاسخ سؤالات ذیل است:

- ۱- بیان تصویری چگونه می‌تواند در طراحی اسکناس یک کشور برای نمایش مفاهیم و معیارهای ارزشی نقش داشته باشد؟
 - ۲- نگاره‌های معمارانه در تعریف اسکناس یک کشور چگونه می‌تواند در تبادلات فرهنگی مؤثر باشد؟
- به نظر می‌رسد کاربرد روزمره اسکناس با تأکید بر ارزش ریالی آن، منجر به عدم توجه کاربران به تصاویر اسکناس‌ها شده و این امر باعث عدم توجه به تفکر طراحان در گزینش نگاره‌ها و مضامین محتوایی آنها شده است. کمبود مطالعات پژوهشی مستند

خواهی و یا گزارشات بانکی در خصوص آمار چاپ اسکناس است. از آن جمله می‌توان به نوشتار علمی پژوهشی صادق بافنده (۱۳۸۹) در شماره هجده نشریه پژوهش‌نامه تاریخ با عنوان «از بحران‌های مالی دوره قاجار تا شکل‌گیری نظام بانکی ایران» و مقاله سید رحمان حسنی (۱۳۹۰) در شماره چهارم و هشتم از فصلنامه تاریخ روابط خارجی با عنوان «درآمدی تحلیلی بر: پول، پیدایش بانکها و تاثیر آن بر اقتصاد و تجارت در عصر قاجار با تکیه بر فعالیت‌های بانکداری روس و انگلیس در ایران» ارجاع داد، ولی در این مقالات نیز توجه چندانی به مقوله تصویر از منظر جایگاه هنری و هویتی اسکناس‌ها نشده‌است. این در شرایطی است که در مقالات با محوریت «هویت»، به صورت اجمالی اشاراتی به مسأله پول و حافظه تاریخی ملت‌ها، با بازخوانی نگاره‌های ثبت شده از جشن‌ها و پیروزی‌ها، اهمیت بینش دینی و اساطیری مردم در تصاویر چاپ شده بر اسکناس‌ها و نقوش ضرب شده بر سکه‌ها می‌توان دست‌یافت. مقاله حمیدرضا دالوند با عنوان «زبان، پرچم، پول؛ نشانه‌های هویت یک ملت» که در شماره ۴۴۳۴ روزنامه اعتماد مورخ چهارشنبه ۱۶ مرداد ۱۳۹۸ به چاپ رسیده، یکی از بهترین نمونه‌ها با بیانی خلاصه و رسا در این باب است.

مقالات خارجی مرتبط با موضوع نیز با مطالعه نمونه‌های موردی سعی در بیان جنبه‌های مبهم پژوهش و تبیین تعریف جایگاه تصویر در ساختار اسکناس‌ها در سراسر جهان دارند. هیمنز یکی از یکی از مهمترین ابزارهای عینی ساختن هویت ملی را پول و اسکناس می‌داند (Hymans, 2004, 4). هابزبام از پول به عنوان جهانی‌ترین شکل تصویرسازی عمومی یاد می‌کند (Habsbawn, 1992, 281). هیمنز در مقاله «الگوهای بین‌المللی در محتوای هویت ملی: مطالعه موردی پیکره نگاری در اسکناس‌های ژاپنی» درباره چگونگی استفاده از الگوهای بین‌المللی در ارتقا هویت ملی ژاپنی بحث می‌کند (Hymans, 2005, 323). اینگلهارت معتقد است با

۱۳۵۹ تولید شده‌اند، به جهت تفاوت‌های ملموس محتوایی و تعلق به دوره پیشین از چرخه این پژوهش حذف گردیده است. بعد از توصیف و تشریح متن تصویری نمونه‌ها، به گروه‌بندی نمونه‌ها پرداخته‌شده، سپس تجزیه تحلیل یافته‌ها با تدوین معیارهای تفکیکی نگاره‌ها مبتنی بر تصویر حجم معماری (عنوان معماری، رده عملکرد معماری، سبک طراحی معماری، موضع، دوره ساخت، شاخص‌های ملی و بین‌المللی)، تصویر اجزای معماری (عنوان جزء نمود یافته، عملکرد معمارانه، واژه‌شناسی، نمادشناسی، تبارشناسی) و تصویر موتیف‌های معمارانه (عنوان موتیف، موضع موتیف در معماری، دوره مربوطه، میزان تممیع‌پذیری و فراوانی) انجام گرفته‌است.

پیشینه تحقیق

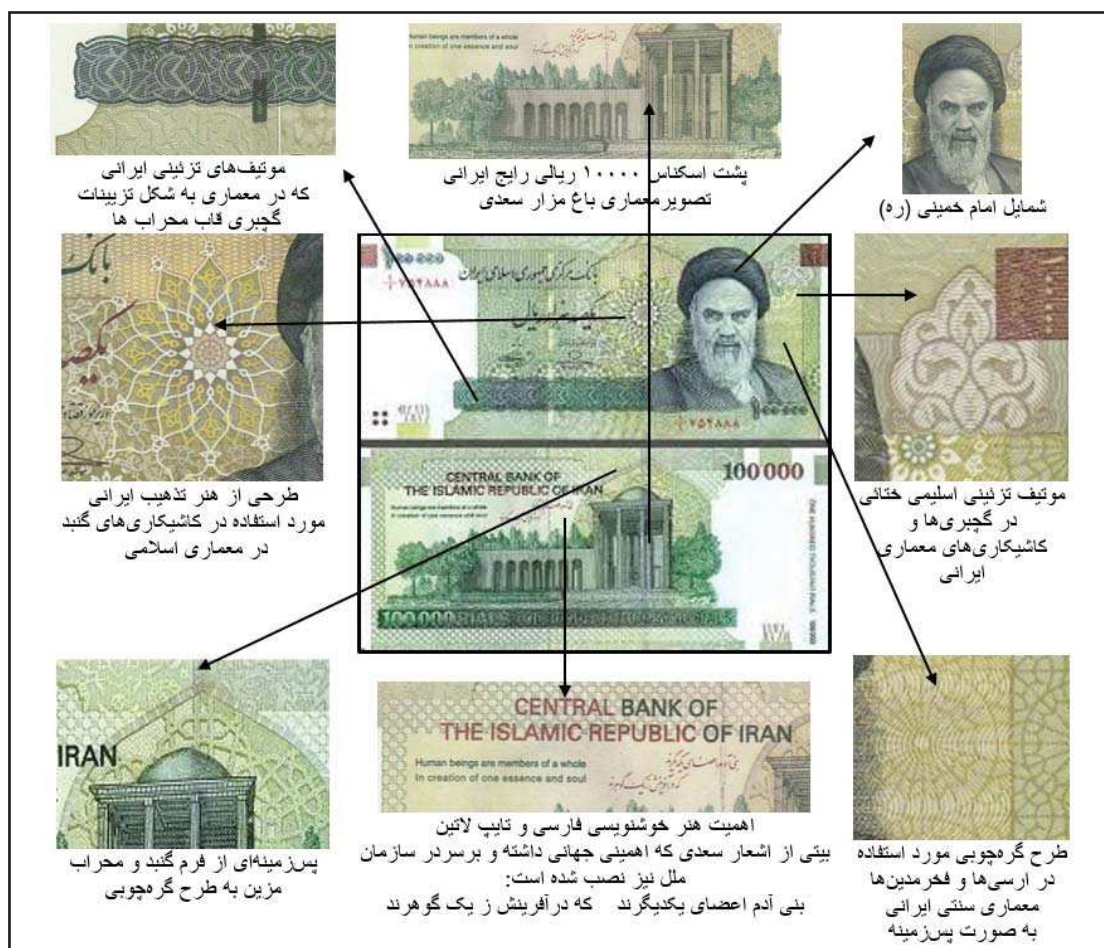
مطالب فراوان، متنوع و جالب توجهی در خصوص پول و تاریخچه پیدایش آن در ایران و جهان به صورت مستندات در قالب کتاب، مقاله و اطلاعات سایت‌های اینترنتی موجود است.

نجف‌زاده نیز نتیجه طرح پژوهشی خود را با عنوان «بررسی و مفهوم هژمونی در اسکناس‌های ایرانی» که در دانشکده علوم اداری و اقتصادی دانشگاه فردوسی مشهد انجام پذیرفته، در قالب مقاله‌ای علمی پژوهشی با عنوان «منازعه هویتی در ابزارهای فرهنگی» در شماره دوم سال نهم پژوهشنامه علوم سیاسی گزارش می‌نماید (۱۳۹۳). از مقالات مهم مرتبط با پیشینه تحقیق می‌توان به مقاله محمدی و چارئی پرداخت. این مقاله به بررسی ویژگی‌های صنعت چاپ و نشر و تصویرسازی اسکناس در ایران از بعد سیر تحول تاریخی صنعت چاپ از دوره قاجار تاکنون پرداخته و در شماره هفتم نشریه علمی پژوهشی نگره منتشر شده‌است (۱۳۸۷).

علی‌رغم انتظار پژوهشگر متأسفانه مستندات پژوهشی در رابطه با چاپ اسکناس در ایران محدود به نوشته‌های تاریخی سیاسی مرتبط با مشروطه

تصویر شماره ۱. نمونه‌هایی از اسکناس‌های چاپ شده دوره جمهوری اسلامی ایران، مأخذ: www.IranantiQ.com

تصویر شماره ۲. تحلیل نگاره‌های رو و پشت اسکناس ۱۰۰۰۰ ریالی، مأخذ: نگارنده

در ادبیات تحقیق مقاله هستند که به معرفی تصویری و مستندسازی اسکناس‌های ایرانی مبادرت ورزیده‌اند.

معرفی نمونه‌ها

اسکناس یکی از دیرپاترین نظام‌های نشانه است که به دلیل نیازمندی روزمره مردم به پول، در مبادلات با تغییرات سیاسی از بین نمی‌رود. همچنان که گستردگی و فراوانی استفاده از آن دولت‌ها را ترغیب می‌کند تا از آن به مثابه ابزاری برای گسترش نظام نشانه‌ای خود و در نهایت هژمونی فرهنگی سود جویند (نجف‌زاده، ۱۳۹۳، ۲۱۶). در بررسی اسکناس‌های چاپ شده در سده اخیر می‌توان سیر تحول تصویرسازی اسکناس در ایران را به صورت زیر دسته‌بندی کرد:

الف - دوره قاجاریه: محور اصلی تصویرسازی، تصویر شخص اول مملکت سپس نقوش گیاهی و شیوه نگارش است. ب- دوره پهلوی: علاوه بر تصویر شخص شاه، نقوش باستانی نیز مورد استفاده قرار گرفته است. ج- دوره جمهوری اسلامی: علاوه بر

توسعه اندیشه‌های پست مدرن تأکید بر زندگی روزمره با استفاده از تصاویر چاپ شده بر روی اسکناس‌ها نمود پیدا کرده است و به تدریج تصاویر نمادین و اسطوره‌ای جای خود را با تصاویر سنتی عوض نموده و در نهایت طرح‌های انتزاعی جایگزین می‌شوند (Ingelhart, 1997, 440). از منابع مستند علمی در رابطه با موضوع تحقیق می‌توان به پایان‌نامه آقاخان‌نژاد با عنوان «نقش عکاسی در روند تولید اسکناس‌های دوره پهلوی و جمهوری اسلامی» که به راهنمایی خدادای مترجم‌زاده در دانشکده هنرهای تجسمی دانشگاه هنر به انجام رسیده است و به بهره‌گیری از عکاسی ابنیه و پرتره شخصیت‌های سیاسی و حاکمان در چاپ اسکناس تأکید دارد، اشاره نمود (۱۳۹۲).

کتاب «تاریخ مصور اسکناس از قاجار تا جمهوری اسلامی» اثر حسن جعفری (۱۳۸۸)، کتاب «راهنمای اسکناس‌های ایران» از نوین فرحبخش (۱۳۹۹) و کتاب «سکه و اسکناس‌های ایران در دوره جمهوری اسلامی» از سیدآبادی (۱۳۹۸) سه کتاب متقن و مفید

جدول ۱. معرفی نمونه‌های بررسی شده در تحقیق، مأخذ: نگارنده

سال چاپ	تصویر اسکناس	شماره	ارزش (ریال)	ردیف	سال چاپ	تصویر اسکناس	شماره	ارزش (ریال)	ردیف
۱۳۶۰		۱۳	۱۰۰۰۰	۷	۱۳۶۱		۱	۱۰۰	۱
۱۳۶۰		۱۴	۱۰۰۰۰		۱۳۶۴		۲	۱۰۰	۱
۱۳۹۶		۱۵	۲۰۰		۱۳۶۰		۳	۲۰۰	۲
۱۳۸۲		۱۶	۲۰۰۰۰	۸	۱۳۶۱		۴	۵۰۰	۳
۱۳۸۳		۱۷	۲۰۰۰۰		۱۳۶۰		۵	۵۰۰	۳
۱۳۹۳		۱۸	۲۰۰۰۰		۱۳۶۱		۶	۵۰۰	۳
۱۳۹۴		۱۹	۵۰۰۰۰	۹	۱۳۶۰		۷	۱۰۰۰	۴
۱۳۸۹		۲۰	۱۰۰۰۰۰		۱۳۶۱		۸	۱۰۰۰	۴
۱۳۸۷		۲۱	۵۰۰۰۰۰		۱۳۷۱		۹	۲۰۰۰	۵
۱۳۹۴		۲۲	۵۰۰۰۰۰	۱۱	۱۳۶۵		۱۰	۲۰۰۰	۵
۱۳۹۷		۲۳	۵۰۰۰۰۰		۱۳۸۴		۱۱	۵۰۰۰	۶
۱۳۸۸		۲۴	۱۰۰۰۰۰۰	۱۲	۱۳۶۰		۱۲	۵۰۰۰	۶

شخصیت‌محوری تصویر رهبر کبیر انقلاب اسلامی به صورت روایتگری تصویر اماکن تاریخی، برخی صنایع و مناظر طبیعی هم دیده می‌شود. به طور کلی نقوش تصویرسازی اسکناس‌های دوره‌های تاریخی را می‌توان به پنج دسته تقسیم کرد: ۱- شخصیت‌ها ۲- نشان‌ها و نمادها ۳- مناظر و اماکن تاریخی ۴- نقوش گیاهی، حیوانی و تزیینی، ۵- استفاده از خوشنویسی (محمدی و چارئی، ۱۳۸۷، ۱۰۹) برای مثال در ذیل به معرفی تصویری چند نمونه از اسکناس‌ها پرداخته (تصویر شماره ۱) و سپس نگاره‌های موجود در یک نمونه اسکناس ۱۰۰۰۰ ریالی تشریح می‌شود (تصویر شماره ۲).

در مباحث تاریخ هنر و تاریخ معماری جهان، معماری باستانی و معماری سنتی ایران بخش قابل تاملی را به خود اختصاص داده‌اند. قبل از ظهور اسلام، معماری باستانی ایران علاوه از نمود تعالی یافته علم سازه و ساختمان با شاخصه‌های آیینی خود مفهوم مکان مقدس را تبیین می‌نماید. بعدها معماران ایرانی در قالب معماری سنتی با کمک گرفتن از آرایه‌های هنر اسلامی در ساختار بناهای ایرانی ارزش‌های متعالی دیگری از جمله مردم‌واری، خودبسندگی و پرهیز از بیهودگی را به مولفه‌های معماری ایران افزودند. شناخت و درک این موارد همواره مورد توجه پژوهشگران علم معماری و علاقمندان هنر و صنعت گردشگری بوده‌است. از طرف دیگر معماری ایرانی نقش بسزایی در زندگی ایرانیان و هویت فرهنگی ایشان در سراسر جهان داشته و به عنوان یکی از نمادهای معرفی کشور ایران در دنیا مطرح است.

با عنایت به سبک دینی زندگی ایرانیان و نمود آن در معماری و با تأکید بر این که معماری به مثابه یک زبان بیانی، مهم‌ترین مظهر فرهنگ و ظرف زندگی است (معظمی، ۱۳۹۴، ۳۹)، در این تحقیق بعد از حذف اسکناس‌های سورشارژ شده بعد از انقلاب، فقط اسکناس‌های طراحی شده در دولت جمهوری اسلامی ایران که از سال ۱۳۶۰ چاپ شده‌اند و شامل ۲۴ طرح که به طور واضح و مشخص در بردارنده تصویر حجم معماری بوده‌اند و ۱۲ رده ارزش ریالی از اسکناس‌های این دوره را شامل می‌شوند مورد توجه و تدقیق قرار گرفته‌اند. در جدول ۱ به معرفی نمونه‌های مورد بررسی در این پژوهش پرداخته می‌شود.

بحث

گذشته تاریخی همواره بخش مهمی از هویت اجتماعی فرد محسوب می‌شود و نوع بینش روایتگر تاریخی به دغدغه او برای حفظ هویت که خود ماهیتی چندگانه دارد، مربوط می‌شود. این خودآگاهی تاریخی

و تعلق خاطر به گذشته، عرصه ای را می‌گشاید که در آن، انسان در گفت و گو با گذشته تاریخی خویش قرار گرفته و به بازیابی و درک جایگاه خویشتن امروز دست می‌یابد. در این گفت و گوی گذشته و حال است که انسان تغییرات ضروری هویتی خود را کشف کرده و در دنیای امروز، هویت خود را باز تفسیر می‌نماید و در نهایت، به زندگی خود معنی می‌بخشد (حمزه‌نژاد، رادمهر، ۱۳۹۶، ۱۵۰). سمبل و نماد جایگاه ویژه ای در تحقیقات جهانی دارد به گونه ای که علمی همچون عرفان، روانشناسی، جامعه شناسی هنر و ادبیات برای بیان اندیشه‌ها و مفاهیم خویش به سمبل روی می‌آورند. یک کلمه یا یک نماد هنگامی نمادین می‌شود که چیزی بیش از مفهوم آشکار و بدون واسطه خود داشته باشد (یونگ، ۱۳۷۷، ۱۶). نماد اندیشه را برمی‌انگیزد و انسان را به فراخنای تفکر بدون گفتار می‌کشاند و در ورای کوششی برای یافتن و تجسم مفاهیمی است که از ورای ابهامات و تاریکی‌ها بشر را احاطه کرده است (بهزادی، ۱۳۸۰، ۵۳). هنر از هر نوعی که باشد از مهمترین قلمروهای بهره‌گیری از نشانه است (Locke، ۱۹۶۰، ۷۶). نماد، از بنیادی ترین مفاهیم در علم نشانه شناسی است و ارتباط عمیق با عوامل فعالیت معنایی در مکان‌های معماری دارد (فلاح و نوحی، ۱۳۹۱، ۱۷).

نمادها فرصتی برای هنرمند مهیا می‌کنند تا در بُعدی دیگر با مخاطب خود ارتباط برقرار کنند و بهره‌مندی از این کیفیت هنر محدود به زمان نبوده و کیفیتی است که برای ظهور خود وام‌دار هیچ سبک و شیوه‌ای نیست بلکه توانمندی‌های خالق اثر و مخاطب اثر، محدوده و کیفیت این ارتباط را معین می‌کند. بعد از خوانش محتوای تصویری متن اسکناس‌های منتخب در این گزارش، در جدول ۲ به معرفی نموده‌های نگاره‌های معمارانه در سه رده احجام معماری، اجزا معمارانه و موتیف‌های معمارانه استفاده شده در طراحی اسکناس‌ها می‌پردازیم.

تحلیل یافته‌ها

به طور مسلم بخش اعظمی از فرهنگ تصویری و هنری ایران مربوط به آثار تجسمی است که در وابستگی و تعامل با معماری و محیط شکل گرفته‌اند (علوی‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۹، ۶). بیان تصویری به عنوان رسانه‌ای بصری پیام‌های خود را به سه شیوه بیانی چون بازنمایی و شبیه سازی طبیعت، انتزاعی و نمادین ارسال می‌کند (جوئی، خزایی و کلاه‌کج، ۱۳۹۶، ۴۵). نگاره‌های تصویر شده به صورت احجام معماری در اسکناس‌های ایرانی چاپ شده بعد از انقلاب، با توجه به عملکرد کاربردی ابنیه، در پنج رده معماری دینی، معماری یادمانی، معماری حکومتی-آیینی، معماری آموزشی و معماری مسکونی طبق جدول ۳ مورد تحلیل

جدول ۲. شاخص‌های تصویری معمارانه موجود در نمونه‌های بررسی شده، مأخذ: نگارنده

ارزش (ریال)	شماره	تصویر اسکناس	حجم معماری		اجزا معمارانه		موتیف معمارانه	
			پشت	رو	پشت	رو	پشت	رو
۱۰۰	۱		حرم رضوی	مدرسه چهارباغ	-	-	-	-
	۲		-	مجلس سنا	طاق و محراب	طاق و محراب	-	-
۲۰۰	۳		حرم رضوی	آرامگاه ابن سینا	-	-	-	-
	۴		مسجد جامع یزد	-	طاق و محراب و حجره و سردرب دانشگاه تهران	-	-	
۵۰۰	۵		حرم رضوی	-	-	-	-	
	۵۶		مدرسه فیضیه قم	سردرب دانشگاه تهران	مقرنس و طاق و محراب و حجره	محراب	-	
۱۰۰۰	۷		حرم رضوی	حافظیه	دیوار	-	-	
	۸		مدرسه فیضیه قم	مسجد الاقصی	طاق و محراب و حجره	محراب	-	
۲۰۰۰	۹		مدرسه فیضیه قم	مسجد الاقصی	طاق و محراب و حجره	محراب	-	
	۱۰		مسجد جامع خرمشهر	کعبه مسجد الحرام	طاق و محراب	-	-	
۵۰۰۰	۱۱		-	کعبه مسجد الحرام	طاق	-	-	
	۱۲		-	حرم رضوی	ستون	-	-	

ادامه جدول ۲

■	■	■	■	■	■	■	۱۳	۱۰۰۰۰
		درگاه	مقرنس	مجلس شورای ملی	حرم رضوی			
■	■	■	■	■	-	-	۱۴	
		طاق و محراب	حجره	حرم رضوی				
■	■	■	-	■	-	-	۱۵	
		رواق		مجموعه آرامگاه حافظ				
-	■	-	-	■	-	-	۱۶	۲۰۰۰۰
				میدان نقش جهان				
-	■	-	-	■	-	-	۱۷	
				مسجدالاقصی				
-	■	-	-	■	-	-	۱۸	
				خانه سنتی بادگیر				
■	■	-	■	■	-	-	۱۹	۵۰۰۰۰
			طرح مقرنس	سرردر دانشگاه تهران				
■	■	■	-	■	-	-	۲۰	۱۰۰۰۰۰
		طاق و محراب		مقبره سعدی				
■	■	-	-	-	■	■	۲۱	۵۰۰۰۰۰
					حرم رضوی			
■	■	-	■	■	■	■	۲۲	
			ایوان	سقاخانه	حرم رضوی			
■	■	■	■	-	■	■	۲۳	
		گنبد	محراب و طاق		حرم رضوی			
■	■	-	-	-	■	■	۲۴	۱۰۰۰۰۰۰
					تخت جمشید			

جدول ۳. تحلیل نگاره‌های تصویر شده به صوت احجام معماری. مأخذ: نگارنده.

نگاره‌ها	ردیف	عملکرد معماری		عناوین ابنیه	فراوانی	درصد
		معماری دینی	جهان			
۱ حجام معماری	۱	معماری دینی	جهان	مسجدالحرام و مسجدالاقصی	۵	۲۰.۸۳
			ایران	بارگاه رضوی در مشهد، مسجد جامع یزد، مسجد جامع خرمشهر	۱۳	۵۴.۱۶
۲	معماری یادمانی		آرامگاه ابوعلی سینا در همدان، آرامگاه حافظ و آرامگاه سعدی در شیراز	۴	۱۶.۶۶	
۳	معماری حکومتی-آیینی		مجموعه تخت جمشید، میدان نقش جهان اصفهان، مجلس شورا	۴	۱۶.۶۶	
۴	معماری آموزشی		مدرسه چهارباغ اصفهان، مدرسه فیضیه قم و سردرب دانشگاه تهران	۶	۲۵	
۵	معماری مسکونی		خانه آقازاده در ابرقوی یزد	۱	۴.۱۶	

و حکومتی (نماد حکومت شیعی صفوی)، ساختمان مجلس شورا (نمود اهمیت مشروطه و قانون‌گذاری نوین) گویای انتخاب هدفمند این تصاویر به منظور تأکید بر وقایع تاریخی سیاسی دوره‌های شکل‌گیری معماری‌های مربوطه است. شایان ذکر است اسکناس ۱۰۰۰۰۰۰ ریالی که در حال حاضر بالاترین ارزش ریالی را در بین اسکناس‌های رایج ایران دارد، منقش به نگاره معماری تخت جمشید به عنوان یکی از آثار معماری باستانی شناخته شده در جهان است. نگاره‌های معماری با تأکید بر فضاهای آموزشی به صورت تصاویری از مدرسه چهارباغ اصفهان، مدرسه فیضیه قم و سردرب دانشگاه تهران به صورتی نمادین به تأثیر جایگاه دینی و علمی این اماکن در شکل‌گیری ارزش‌های سیاسی انقلاب ۱۳۵۷ اشاره دارد. در بین نگاره‌های معماری بررسی شده، فقط یک اسکناس دارای تصویری از خانه سنتی ایرانی از آثار معماری عهد قاجار (خانه آقازاده در ابرقوی یزد) است. هم‌زمانی چاپ این اسکناس با سیاست‌های کلان توسعه گردشگری در ایران و نمود عنصر معمارانه بادگیر به عنوان یکی از شاخص‌های معماری سنتی ایران یکی از نشانه‌های توجه به میراث فرهنگی و ارزشی ملی ایران است.

در جدول ۴ به تحلیل نگاره‌های معمارانه‌ای که تصاویری از اجزا و جزئیات ساختاری، کالبدی و نمادین از معماری ایرانی هستند و در ترکیب‌بندی اسکناس‌های مورد بررسی نمود عینی دارند، پرداخته شده است. اجزای معمارانه در قالب نگاره‌های محراب، طاق و طاقنما، حجره، ایوان، گنبد، درگاه، ستون و الگوی مفرس

قرار گرفته است. از بین ۲۴ عدد اسکناس مورد پژوهش برخی فقط یک نگاره جمعی رو یا پشت اسکناس داشته و تعدادی نیز چند حجم متفاوت با کاربری‌های متنوع هم در رو و هم در پشت اسکناس را شامل هستند.

نگاره‌های مربوط به معماری دینی در دو دسته معماری ادیان جهانی و معماری ابنیه مذهبی ادوار اسلامی در ایران دسته‌بندی شده‌اند. نگاره‌های معماری ادیان به صورت نمادهای جهانی فراگیر دینی الهی شامل تصویر کعبه و مجموعه مسجدالحرام و تصویر مسجدالاقصی بوده و به عنوان مکان مقدس معمارانه از دیدگاه تمامی ادیان آسمانی پذیرفته شده‌اند. صورت، در هنرهای اسلامی محل حقایق جاودانه است و در ساحت تخیل بصری در صور بلورین هندسی تبلور می‌یابد (اکبری و همکاران، ۱۵۰۱۳۸۹). نگاره‌های مربوط به ابنیه مذهبی ادوار اسلامی در ایران شامل تصاویر معماری بارگاه رضوی، مسجد جامع یزد، مسجد جامع خرمشهر می‌باشند و عنصر مشهود معمارانه در این نگاره‌ها نماد گنبد و گلدسته است که اشاره‌ای تلویحی به مفهوم سازمان فضایی معماری اسلامی دارد. بیشترین تصاویر مورد استفاده در چاپ اسکناس‌های بررسی شده، شامل نگاره‌های حرم رضوی (۱۱ نگاره) است. همه‌ی نگاره‌های مربوط به معماری‌های یادمانی ایران (آرامگاه ابوعلی سینا، آرامگاه حافظ، آرامگاه سعدی) از آثار مربوط به معماری معاصر ایران هستند. نگاره‌های مربوط به معماری حکومتی با تصویر تخت جمشید (معماری ارزشمند باستانی و نمود تمدن ایرانی در دوره هخامنشیان)، میدان نقش جهان با کارکردهای اجتماعی

جدول ۴- تحلیل نگاره‌های تصویر شده به صوت اجزا معمارانه- مأخذ: نگارنده

تگاره‌ها	ردیف	نمود واژه‌ای	تصاویر منتخب	عملکرد	نمادشناسی	فراوانی	درصد
اجزا معمارانه	۱	محراب و طاق		نمادین	قبله	۱۴	۵۸.۳۳
	۲	گنبد		ساختاری کابردی	آسمان	۱	۴.۱۶
	۳	حجره		کابردی	سلسله مراتب	۵	۲۰.۸۳
	۴	ایوان		کابردی	دعوت	۱	۴.۱۶
	۵	طرح مقرنس		ساختاری	زیبایی	۳	۱۲.۵۰
	۷	درگاه و دروازه		نمادین	اتصال	۲	۸.۳۳
	۷	دیوار		ساختاری	انفصال	۱	۴.۱۶
	۸	ستون		ساختاری	پایداری	۱	۴.۱۶

در اسکناس ۵۰۰۰ یالی طرح قدیم، از ستون‌هایی با الگوی معماری باستانی ایران بهره‌گرفته شده‌است. استفاده از نقش‌مایه‌های گیاهی سابقه کهنی در هنر ایرانی دارد به طوری که در سراسر تخت جمشید از دوران هخامنشیان نیز به‌وفور یافت می‌شود (پوپ، ۱۰۲، ۱۳۷۳). حضور گسترده نگاره‌های گیاهی در هنر ایران را باید در باور کهن تقدیس گیاهان و عمق احترام ایرانیان به طبیعت جستجو کرد (ندیم، ۱۳۹۶، ۱۷). نگاره‌های گیاهی

به‌صورت پس‌زمینه، تعریف کادر و تعریف حاشیه در طراحی اسکناس‌ها نمود یافته‌اند. از دیدگاه مبانی نظری معماری همه نگاره‌های مربوط به اجزا معمارانه، زیر مجموعه معماری سنتی ایران بوده و بیشترین فراوانی متعلق به نگاره‌های طرح محراب و طاق‌نماست که تأکیدی بر اهمیت کاربرد نمادهای دینی و مناسک عبادی اسلامی در تعریف ترکیب‌بندی اسکناس‌های ایرانی در دوره بعد از انقلاب است. در نگاره به‌کاررفته جهت تعریف کادر

طبیعت بیکران که همگی مخلوق خداست به کار می‌روند. تعدد در عدم بازنمایی دقیق و تقلید از طبیعت نشان فروتنی هنرمندان در مقابل کمال خداوند است (مشبکی اصفهانی و صفایی، ۱۳۹۵، ۳۲). طرحواره‌ها به صورت نقوش اسلیمی، ختایی و هندسی به‌وفور به صورت نقوش حجاری‌ها، کاشیکاری‌ها، آجرکاری‌ها، گچبری‌ها، آینه‌کاری‌ها و گره‌چینی‌ها در تزئینات معماری ایرانی در سده‌های متمادی دیده می‌شوند. نقاشی‌های دیواری معماری سنتی ایران شامل طرح‌های گل و مرغی هستند که در اکثر نمونه‌های بررسی شده در این نوشتار نیز به چشم می‌خورند. نماد شمسه، نماد گل لوتوس، نماد

به دو صورت اسلیمی و ختایی در تزئین بناهای معماری ایرانی به تنهایی یا در ترکیب نقوش حیوانی و انسانی و هندسی دیده می‌شود (اعظمی و شیخ‌الحکمایی و شیخ‌الحکمایی، ۱۳۹۲، ۱۶۶). نگاره‌های بررسی شده در این تحقیق به صورت موتیف‌های معمارانه شامل نقوش اسلیمی، نقوش ختایی، نقوش هندسی، نمادهای باستانی و مذهبی می‌باشند که با تنوع فراوان در ترکیب‌بندی پس‌زمینه، نقطه عطف بصری، تعریف کادر و تعریف حاشیه‌های عمودی و افقی اسکناس‌ها نمود یافته‌اند. در هنر اسلامی عناصر تکرار شونده زیادی وجود دارد. نقوش اسلیمی در هنر اسلامی به عنوان نمادی از

جدول ۵. تحلیل تصویری نگاره‌ها به صورت موتیف‌های معمارانه، مأخذ: نگارنده

		<p>به صورت پس‌زمینه و حاشیه کادر اسکناس برای مثال: اسلیمی‌ها در کاشیکاری‌های حرم رضوی و گچبری محراب مسجد جامع اصفهان</p>	<p>۱ نقوش اسلیمی و ختایی</p>	
			<p>تصویر چاپ شده بر اسکناس</p>	
<p>تمام اسکناس‌ها</p>			<p>ارزش ریالی</p>	<p>نگاره‌ها به صورت موتیف‌های معمارانه</p>
		<p>به صورت پس‌زمینه و حاشیه کادر اسکناس برای مثال: در کاشیکاری‌های مسجد جامع نطنز، گره چوبی‌های سقف ایوان چهل ستون، ارسی‌های هندسی یزد</p>	<p>۲ نقوش هندسی</p>	
			<p>تصویر چاپ شده بر اسکناس</p>	
<p>۲۰۰ و ۲۰۰۰ و ۱۰۰۰۰ و ۱۰۰۰۰۰</p>			<p>ارزش ریالی</p>	

	<p>به صورت پس‌زمینه و نقطه عطف بصری برای مثال: به شکل آجرکاری در گنبد سلطانیه و کاشیکاری‌های مسجد جامع یزد</p>	<p>۳ نمادهای معماری اسلامی</p>	<p>نگاره‌ها به صورت موتیف‌های معمارانه</p>
	<p>تصویر چاپ شده بر اسکناس</p>	<p>۴</p>	
<p>۲۰۰ و ۵۰۰ و ۱۰۰۰ و ۲۰۰۰ و ۱۰۰۰۰ و ۵۰۰۰۰ و ۱۰۰۰۰۰۰</p>	<p>ارزش ریالی</p>	<p>۴</p>	
	<p>شیربالدار و لوتوس، نمادهای حجاری شده در معماری تخت جمشید جام مارلیک اشاره به شهرسازی و تمدن باستانی تپه مارلیک</p>	<p>۴ نمادهای معماری باستانی</p>	
	<p>تصویر چاپ شده بر اسکناس</p>	<p>۴</p>	
<p>۵۰۰ و ۱۰۰۰ و ۱۰۰۰۰۰۰</p>	<p>ارزش ریالی</p>	<p>۴</p>	

بحث قرار نگرفته است. به همان ترتیبی که موتیف‌های معمارانه باستانی ایران در تدوین ساختمان اسکناس‌ها نقش بستر و پس‌زمینه را ایفا می‌کنند، از بعد تحلیل اندیشه ساختاری نیز می‌توان نتیجه گرفت تاریخ تمدن چندین هزار ساله ایرانی، همچنان نقش بنیادین و نمادین خود را در تعریف پول ایرانی داشته و به‌عنوان زمینه ای مستحکم برای تبلیغ و معرفی سیاست‌های دینی حکومت اسلامی از طریق تصاویر معماری اماکن مقدس اسلامی ایرانی نقش بسزایی دارد.

جام مارلیک بر روی اسکناس ۵۰۰ ریالی طرح قدیم و نماد شیربالدار بر روی اسکناس ۱۰۰۰ ریالی طرح قدیم از نگاره‌های مهم و ارزشی نقش شده بر روی پول ایرانی است. نقشمایه شمس هم دوره معماری باستانی و هم در دوره معماری اسلامی ایران وجود دارد (صحافی‌اصل و آیت‌اللهی، ۱۳۹۰، ۷۹). البته نقوش گل و پرند که نمادی از شهادت و آزادی هستند نیز در بیشتر اسکناس‌ها به چشم می‌خورد ولی به جهت عدم ارتباط با نگاره‌های معمارانه در این نوشتار مورد

نتیجه

تدقیق بر روی پول ایرانی بیانگر آمیختگی معیارهای هنری در قالب طراحی مسکوکات و اسکناس‌ها از بعد اندازه، رنگ، محتوای رو و پشت، ترکیب‌بندی ارقام و نوشته‌های فارسی و انگلیسی است. این معیارهای هنری با گزینش‌های مفهومی خود ریشه در پیشینه‌ی تاریخی، فرهنگی، زبان و اعتقادات دینی ایرانیان دارد. بنابراین می‌توان پذیرفت که بیان تصویری در طراحی اسکناس یک کشور می‌تواند در نمایش مفاهیم و معیارهای ارزشی موثر باشد. تأکید بر ترکیب‌بندی مفاهیم و معیارهای ارزشی به صورت نمادهای دیرینه جهانی (طبیعت، صلح، وحدانیت) با نمادهای ملی (اساطیر ایرانی، معماری ایرانی-اسلامی، دین اسلام، زبان فارسی، چهره‌های سیاسی) به صورت پیچیده و البته هدفمند، نشان از ارزشمندی پول ایرانی فراتر از واحد مبادلاتی صرف می‌گردد. بازگشت به هویت از طریق مطالعه و استخراج بنیان‌های اندیشه‌ای معماری ایران منجر به نمود شاخصه‌های احترام به طبیعت، تقدس دینی و اهمیت وحدانیت در تفکر ایرانی می‌شود. نتایج به دست آمده از داده‌ها و تحلیل‌های انجام گرفته حاکی از ارتباط تنگاتنگ در انتخاب آگاهانه یا ناخودآگاه تصاویر آثار معماری با میزان شناخته‌شدگی آنها به عنوان معرفی‌کننده‌ی کشور ایران در جهان است. بنابراین به طور صریح می‌توان تایید کرد که معماری می‌تواند به مثابه‌ی نماد هویتی، نقش بسزایی در تبادلات فرهنگی از طریق تعریف پول یک کشور ایفا نماید. آثار معماری ایرانی - اسلامی به عنوان نماد هویت ساز کشور ایران، همواره بازگو کننده‌ی هویت تاریخی - سیاسی و هویت دینی - اعتقادی ایرانیان در جهان بوده‌است. با تصویر شدن این آثار بر روی اسکناس‌های ایرانی، نقش هویت‌بخش اجتماعی آن بر روی بالندگی ملی تاثیرگذاری مضاعفی خواهد داشت. به تصویر کشیدن ارزش‌های هنری و اندیشه‌ای معماری ایران، می‌تواند مبنایی برای تصمیم‌گیری‌های مربوط به حوزه گردشگری و میراث فرهنگی باشد. از طرفی با توجه به اصل وحدت در کثرت به عنوان یکی از ویژگی‌های اصیل هنر اسلامی با بهره‌گیری از نگاره‌های متنوع معماری ایران از دوره باستان تا کنون، ترکیب و تنظیم هنرمندانه‌ی این نگاره‌ها با شالوده‌ی انتزاعی موتیف‌ها و آرایه‌های معمارانه در تعریف ساختمان تصویری اسکناس‌های ایرانی بعد از انقلاب، اسکناس‌ها شکل بسیار زیبا و قابل تاملی پیدا کرده‌اند. در هنر ایرانی هر نگاره‌ای و رای صورت نمود یافته‌اش واجد ارزشی برگرفته از فرهنگ و بیانگر آرمان تداوم یافته مردم در طول اعصار متمدنی است، بر این اساس می‌توان به سه اصل مهم در کاربرد نگاره‌های معمارانه بر اسکناس‌های ایرانی اشاره کرد: ۱- میراث هنر ایرانی دوره باستان ۲- اندیشه غنی هنر اسلامی ۳- ارزش‌های مفهومی و باورهای دینی مردم، که این مسئله، نقش هنر و هنرمند را در بازنشاندن معیارهای ارزشی ایرانیان در طراحی اسکناس بارزتر می‌نماید.

منابع و مآخذ

آقاخان‌نژاد، سیمین (۱۳۹۲). نقش عکاسی در روند تولید اسکناس‌های دوره پهلوی و جمهوری اسلامی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنرهای تجسمی دانشگاه هنر، راهنما: محمد خدادادی مترجم زاده، مشاور: حسین چنعانی

اعظمی، زهرا. شیخ‌الحکمایی، محمدعلی. شیخ‌الحکمایی، طاهر (۱۳۹۲). مطالعه تطبیقی نقوش گیاهی گچبری‌های کاخ تیسفون با اولین مساجد ایران، نشریه هنرهای زیبا - هنرهای تجسمی، دوره ۱۸ شماره ۴ صفحات ۱۵-۲۴

اکبری، فاطمه. پورنامداریان، تقی. شیرازی، علی اصغر. آیت‌اللهی، حبیب‌الله (۱۳۸۹). معرفت روحانی و رمزهای هندسی، پژوهشنامه زبان و ادب فارسی (گوهر گویا)، سال چهارم شماره اول، پیاپی ۱۳

صفحات ۱-۲۲

بافنده ایمان دوست، صادق. (۱۳۸۹). از بحران‌های مالی دوره قاجار تا شکل‌گیری نظام بانکی ایران، نشریه علمی پژوهشی پژوهشنامه تاریخ سال پنجم، شماره ۱۸، صفحات ۸۳-۹۶
بهزادی، رقیه (۱۳۸۰). نماد در اساطیر (فرهنگ نگاره ای در هنر شرق و غرب). کتاب ماه هنر، شماره ۳۶-۳۵، صفحات ۵۲-۵۶

پوپ، آتور آپهام (۱۳۷۳). معماری ایران، ترجمه غلامحسین صدری افشار، (چاپ سوم). تهران: نشر فرهنگیان

جعفری، حسن. (۱۳۸۸). تاریخ مصور اسکناس از قاجار تا جمهوری اسلامی. تهران: انتشارات همت جاویدان

جوانی، اصغر. خزایی، محمد. کلاه‌کج، منصور (۱۳۹۶). رویکردهای بازنمایانه در طراحی گرافیک، باغ نظر، سال چهارم، شماره ۵۰ صفحات ۴۵-۵۲

حسنی، سید رحمان. (۱۳۹۰). درآمدی تحلیلی بر: پول، پیدایش بانک‌ها و تاثیر آن بر اقتصاد و تجارت در عصر قاجار با تکیه بر فعالیت‌های بانکداری روس و انگلیس در ایران، فصلنامه تاریخ روابط خارجی، دوره ۱۲، شماره ۴۸، صفحات ۷۸-۵۱

حمزه‌نژاد، مهدی. رادمهر، مهسا (۱۳۹۶). تحلیل اصول فضایی و الگو گزینی بهینه در معماری الگوگرای معاصر ایران، نشریه مطالعات معماری ایران، شماره ۱۱ صفحات ۱۴۵ تا ۱۶۸
دالوند، حمیدرضا (۱۳۹۸). زبان، پرچم، پول؛ نشانه‌های هویت یک ملت، شماره ۴۴۳۴ روزنامه اعتماد

سیدآبادی، سینا (۱۳۹۸). سکه و اسکناس‌های ایران در دوره جمهوری اسلامی. تهران: انتشارات پازینه

صحافی‌اصل، پریسا. آیت‌اللهی، حبیب‌الله (۱۳۹۰). بررسی تداوم عناصر تزئینی معماری ایران باستان در معماری دوره اسلامی ایران تا پایان دوره صفوی، فصلنامه علمی پژوهشی نگره، شماره ۱۹ صفحات ۶۲-۷۹

فلاح، محمد صادق، نوحی، سمیرا (۱۳۹۱)، ماهیت نشانه‌ها و نقش آن‌ها در ارتقای حس مکان فضای معماری، نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، شماره ۱، صفحات ۱۷-۲۵
علوی‌نژاد، سید محسن. نادعلیان، احمد. کفشچی‌ان مقدم، اصغر. شیرازی، علی اصغر (۱۳۸۹). مطالعه تطبیقی در کاربرد دو اصطلاح «تزئینات معماری» و «دیوارنگاری» در منابع هنر اسلامی، فصلنامه علمی پژوهشی نگره، شماره ۱۵ صفحات ۴-۱۷

مالمیر، محمد (۱۳۹۳). سورشارژدارها نخستین اسکناس‌های دوره جمهوری اسلامی، فرصت امروز برای کسب و کار آفرینی www.forsatnet.ir

محمدی، عباس. چارئی، عبدالرضا (۱۳۸۷). ویژگی‌های چاپ و نشر و تصویر سازی اسکناس در ایران، فصلنامه علمی پژوهشی نگره، شماره ۷ صفحات ۱۰۷-۱۱۹

مشبکی اصفهانی، علیرضا. صفایی، نرگس (۱۳۹۵). سیر پیدایش نقوش گیاهی در هنر صدر اسلام (بارویکرد ویژه به نقوش اسلیمی و ختایی)، فصلنامه علمی ترویجی نگارینه هنر اسلامی، دوره سوم، شماره دهم، صفحات ۳۲-۸۰

مشیری، مهشید (۱۳۷۱). فرهنگ واژه‌های اروپایی در فارسی. تهران: نشر البرز
معظمی، منوچهر (۱۳۹۴). معماری معاصر ایران جامعه کوتاه مدت معماری کوتاه مدت، دوفصلنامه علمی تخصصی فیروزه اسلام، سال اول، شماره ۱، صفحات ۳۹ تا ۶۱

نجف زاده، مهدی (۱۳۹۳). بازتاب منازعه هویتی در ابزارهای فرهنگی، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال نهم، شماره ۲ صفحات ۲۰۷-۲۳۵
ندیم، فرناز (۱۳۸۶). نگاهی به نقوش تزئینی در هنر ایران، مجله هنر، دوره چهارم، شماره ۴، صفحات ۱۹-۱۴
نوین فرحبخش، فریدون (۱۳۹۹). راهنمای اسکناس‌های ایران. تهران: نشر فرحبخش
یونگ، کارل گوستاو (۱۳۷۷). انسان و سمبولهایش، ترجمه محمود سلطانیه. تهران: انتشارات جامی

Locke, John , 1690 ,An essay concerning Human understanding. Oxford University Press

Hobsbawm, Eric (1992), «Mass-Producing Traditions Europe 1870-1914», The Invention of Tradition, Cambridge University press, pp 263-308

Hymans, Jacques E.C (2004), «The Changing Color of Money: European Currency Iconography and Collective Identity», European Journal of International Relations, London: Sage, Vol. 10(1). pp 5-31

(2005), «International Patterns in National Identity Content: The Case of Japanese Banknote Iconography», Journal of East Asian Studies, Vo. 15. pp. 315-346

Inglehart, Ronald (1997), Modernization and Post modernization: Cultural, Economic and Political Change in Forty-Three Societies, Princeton: Princeton University Press.

www.IranantiQ.com

- Hobsbawm, E. (1992), «Mass-Producing Traditions Europe 1870-1914», The Invention of Tradition, Cambridge University press, pp 263-308
- Hymans, J. E.C (2004), «The Changing Color of Money: European Currency Iconography and Collective Identity», European Journal of International Relations, London: Sage, Vol. 10(1). pp 5-31
- (2005), «International Patterns in National Identity Content: The Case of Japanese Banknote Iconography», Journal of East Asian Studies, Vo. 15. pp. 315-346
- Inglehart, R. (1997), Modernization and Post modernization: Cultural, Economic and Political Change in Forty-Three Societies, Princeton: Princeton University Press.
- Jafari, Hassan (2009). Illustrated history of banknotes from Qajar to the Islamic Republic. Tehran: Hemmat Javidan Publications
- Javani, A. KHazae, M. Kolahkaj, M. (2017). Representative approaches in graphic design, Baghe-Nazar, No. 50, pp45-52
- Jung, C. G. (1998). Man and his symbols, translated by Mahmoud Soltanieh. Tehran: Jami Publications
- Locke, J. (1690), An essay concerning Human understanding. Oxford University Press
- Malmir, M. (2014). Surchargers The first banknotes of the Islamic Republic, Today is an opportunity to start a business, www.forsatnet.ir
- Moazami, M. (2015). Contemporary Iranian Architecture Short-Term Society Short-Term Architecture, Bi-Quarterly Journal of Turquoise Islam, First Year, No. 1, pp. 39-61
- Mohammadi, a. Chare-ee, A.R (2008). Features of printing and illustration of banknotes in Iran, Nagareh Scientific Research Quarterly, No. 7, pp.107-119
- Moshabbaki Isfahani, A. Safae, N. (2016). The Origin of Plant Patterns in Early Islamic Art (Special Application to Islamic and Khatai Patterns), Islamic Art Painting and Extension Quarterly, Vol.3, No. 10, pp. 32-80
- Moshiri, M. (1992). Dictionary of European words in Persian. Tehran: Alborz Publishing
- Nadim, F. (2007). A Look at Decorative Patterns in Iranian Art, Art Magazine, Vol.4, No. 4, pp.19-14
- Najafzadeh, M. (2014). Reflection of Identity Conflict in Cultural Tools, Journal of Political Science, Year 9, No. 2, pp. 235-207
- Novin Farahbakhsh, F. (1399). Guide to Iranian banknotes. Tehran: Farahbakhsh Publishing
- Pope, A.U. (1996). Persian Architecture, (Translated from English to Persian by Gh. Sadri Afshar). Tehran: Nashr-e-Farhangian
- Sahhafi Asl, P. Ayatollahi, H. (2001). Investigating the continuity of decorative elements of ancient Iranian architecture in the architecture of the Islamic period of Iran until the end of the Safavid period, Nagareh Scientific Research Quarterly, No. 19, pp.62-79
- Seyyed Abadi, S. (2019). Coins and banknotes of Iran in the period of the Islamic Republic. Tehran: Pazineh Publications
www.IranantiQ.com

of identity through the definition of a country's currency. Iranian-Islamic architectural works, as a symbol of Iran's identity, have always reflected the historical-political identity and religious-belief identity of Iranians in the world. With the depiction of these works on Iranian banknotes, the role of its social identity will have a double effect on national maturity. Depicting the artistic values and architectural ideas of Iran can be the basis for decisions related to tourism and cultural heritage. The results of the research show the deep connection between religious beliefs and the government's macro-policy in selecting images of ancient, traditional and contemporary Iranian architecture in the composition of the Iranian banknote building. The illustrations as architectural volumes in Iranian banknotes printed after the revolution, according to the functional performance of buildings, have been analyzed in five categories: religious architecture, memorial architecture, governmental-ritual architecture, educational architecture and residential architecture. Architectural motifs also include Islamic motifs, Khatai motifs, geometric motifs, ancient and religious symbols. Images related to religious architecture are classified into two categories: architecture of world religions and architecture of religious buildings of Islamic periods in Iran. Most of the paintings used are related to Islamic architectural arrays and the architectural image of the Razavi shrine. The most important result of this article is to show the transcendent thinking of Iranians in the form of creating magnificent works of architecture and symbolic components of Iranian architecture and architectural arrays and motifs. This article tries to generalize and spread the same transcendent thought in the world to do this task by using the images used in banknotes.

Keywords: Architectural Images, banknote printing, Islamic Revolution, Iranian identity

References: Aghakhani, S. (2013). The role of photography in the production of banknotes of the Pahlavi period and the Islamic Republic M.Sc Research, Faculty of Visual Arts, University of Arts, Supervisor: M. Khodadadi Motarjem Zadeh, Advisor: H. Choani

Akbari, F., Pournamdarian, T., Shirazi, A., Ayatollahi, H. (2010). Spiritual knowledge and geometric codes, *Journal of Persian Language and Literature (Gohar Goya)*, Vol. 13, No. 1, pp.1-22

Alavi Nejad, S.M., Nadalian, A., Kafshchian Moghaddam, A., Shirazi, A. (2010). A comparative study on the use of the two terms «architectural decorations» and «murals» in Islamic art sources, *Nagareh Scientific Research Quarterly*, No. 15, pp.4-17

Azami, Z., Sheikholhokamaee, M., Sheikholhokamaee, T. (2013). A comparative study of plant motifs of the beds of Ctesiphon Palace with the first mosques in Iran, *Honar-Ha-Ye-Ziba, Honar-Ha-Ye-Tajassomi*, Vol. 18, No. 4, pp 15-24

Bafandeh, E.D., S. (2010). From the financial crises of the Qajar period to the formation of the Iranian banking system, *Journal of the History of the Fifth Year*, No. 18, pp. 83-96

Behzadi, R. (2001). Symbol in mythology (pictorial culture in Eastern and Western art). *Book of the Month of Art*, No. 35-36, pp52-56

Dalvand, Hamid Reza. (2019). Language, flag, money; Signs of a nation's identity, No. 4434 of *Etemad newspaper*

Falahat, M., Nouhi, S. (2012). The nature of signs and their role in promoting a sense of place in architectural space, *Honar-Ha-Ye-Ziba, Memaari-Shahrsazi*, No. 1, pp17-25

Hamzeh Nejad, M., Radmehr, M. (2017). Analysis of spatial principles and optimal modeling in contemporary Iranian model architecture, *Iranian Journal of Architectural Studies*, No. 11, pp. 145-168

Hassani, Seyed Rahman (2011). Analytical income on: Money, the emergence of banks and its impact on the economy and trade in the Qajar era based on Russian and British banking activities in Iran, *Quarterly Journal of Foreign Relations*, Vol. 12, No. 48, pp. 51-78

Analysis of Architectural Images in Banknotes of the Islamic Republic of Iran

Sahar Toofan, Assistant Professor, Department of Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

Received: 2020/08/12 Accepted: 2020/12/21

Architecture is one of the oldest Iranian arts. It has a special place in the history and studies of art. Ancient Iranian architectural works and traditional and Islamic architectural buildings constitute a major part of the valuable treasure of world culture and art. Money is the medium of exchange, the unit of value and the store of value. Throughout the ages, banknotes have been an important means of exchange and play an important role in transmitting cultural and economic value. Images on banknotes are valuable documents for recognizing nations through socio-historical historical studies. Because the image is always the fastest way to communicate between humans and can convey a world of information and concepts regardless of language. Architectural places have always been among the most eye-catching designs in the design of Iranian money and have played an identity-oriented role in the definition of Iranian banknotes. The manifestation of architectural works in the illustration of banknotes and the position of architectural art among the visual arts is one of the main and necessary topics in the present research. Banknotes of the Islamic Republic of Iran between 1979 and 2009, due to the difference in printing periods, had a significant structural diversity, but architectural drawings are among the continuous elements in the visual composition of these banknotes. It seems that the daily use of banknotes with emphasis on its value in Rials, has led to users not paying attention to the images of banknotes, and this has led to a lack of attention to the thinking of designers in selecting their images and content. Numerous, varied and interesting materials about money and its history in Iran and the world are available in the form of documents in the form of books, articles and information on Internet sites. Lack of documented research studies on the factors influencing artists' decisions regarding the choice of images for designing banknotes in the contemporary era, both from an artistic and macro-banking perspective on banknote printing, is one of the main necessities of addressing the issue in The research is present. The main purpose of this article is to research the architectural drawings offered through Iranian banknotes. The main question of this article is to study why and how to use architectural works in the definition of Iranian banknotes after the revolution. The research method adopted in this research is content analysis research method. Content analysis is one of the documentary methods that systematically, objectively, quantitatively and generalizable examines communication messages. The statistical population includes banknotes printed after the revolution in Iran. The sampling method is non-random and is purposeful in the form of sampling. Which has been described, described and analyzed by studying each sample. Returning to identity through studying and extracting the foundations of Iranian architectural ideas leads to the manifestation of characteristics of respect for nature, religious sanctity and the importance of unity in Iranian thought. The results obtained from the data and analyzes show that there is a close relationship between the conscious or unconscious selection of images of architectural works and their recognition as the representative of Iran in the world. Therefore, it can be explicitly confirmed that architecture can play an important role in cultural exchanges as a symbol